

6. Загвойська Л. Д. Економічний аналіз інвестиційних проектів : [навч. посіб]. / Загвойська Л. Д., Масенко Т. Є., Якуба М. М. ; [Гол. ред. Р. Коник, ред. С. Нечай]. – Львів : Афіша, 2006. – 320 с.
7. Ліщук В. І. Менеджмент конкурентоспроможності шкіряного виробництва / Ліщук В.І. – К. : Фенікс. 2005, 132 с.
8. Тарасенко І. О. Методичні підходи до еколого-економічної оцінки відмочувально-зольних технологій виробництва шкіри / І. О. Тарасенко, О. О. Стукал, В. І. Ліщук, А. Г. Данилкович // Легка промисловість. – 2006. – № 3. – С. 43-45.
9. ГОСТ 22.851-77. Выбор номенклатуры показателей качества промышленной продукции. Основные понятия. – М.: Изд-во стандартов, 1977. – 24 с.
10. ГОСТ 22732-77. Методы оценки уровня качества промышленной продукции. Основные положения. – М.: Изд-во стандартов, 1977. – 23 с.
11. ГОСТ 23554.0-79. Система управления качеством продукции. Экспертные методы оценки качества промышленной продукции. Основные положения. – М. : Изд-во стандартов, 1979. – 18 с.
12. ГОСТ 23554.1-79. Система управления качеством продукции. Экспертные методы оценки качества промышленной продукции. Организация и проведение экспертной оценки качества продукции. – М. : Изд-во стандартов, 1979. – 14 с.
13. ГОСТ 2974-75. Шкурки кролика меховые выделанные. Общие технические условия. – М. : Изд-во стандартов, 1975. – 8 с.
14. ГОСТ 4661-76. Овчина меховая выделанная. ТУ. – М. : Изд-во стандартов, 1984. – 8 с.
15. Тарасенко І. О. Визначення якості хутрового напівфабрикату, отриманого за еколого орієнтованими технологіями оздоблення / І. О. Тарасенко, А. Г. Данилкович, О. П. Цимбаленко // Легка промисловість. – 2008. – № 4. – С. 38-39.
16. Kendall M.G. Rank Correlation Methods. – N.Y. : Hafner Publ.Go., 1995. – 196 p.
17. Соловьев А. Н. Оценка качества и стандартизация текстильных материалов / А. Н. Соловьев, С. М. Кирюхин. – М. : Легкая индустрия, 1974. – 248 с.

Надійшла 12.04.2010

УДК 658.5:622.33

І. А. ФЕСЕНКО

Дніпропетровський національний гірничий університет

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ

В статті розглянуто сутність інформації та її роль в усіх областях життєдіяльності людини, методи та етапи обробки й аналізу інформації, наведено деякі приклади їх використання на вуглевидобувних підприємствах. Уточнено схему обробки та формування інформації у соціально-економічних системах, узагальнено та доповнено методологічну основу інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень.

The essence of information and its role in all spheres of man's life is considered in the article as well as methods and stages in processing and analyzing information, some examples of their application at coal-mining enterprises are given. The processing scheme and formation of information in social-economic systems is specified and methodological basis for informational supply when accepting the managerial decisions are generalized and complemented.

Ключові слова: методологія, інформація, ресурс, управлінські рішення, методи дослідження.

Вступ. Головне призначення економічної інформації пов'язане з прийняттям ефективних управлінських рішень, що складає основу процесу управління.

Розвиток ринкових відносин та технологічний прорив в інформаційних технологіях зумовлюють вибухове зростання управлінської інформації.

Останнім часом все більше дослідників висловлюють думку, що інформацію треба визнати як економічний ресурс, і роблять наголос на тому, що у теперішній час світ перетворюється з «індустріального суспільства» на «інформаційне суспільство». Підвищення «статусу» та обсягів інформації у житті суспільства актуалізує питання підвищення якості цього ресурсу.

Постановка завдання. На якість управлінської інформації впливає багато складових, але одним з головних чинників формування якісної інформації є методологія. Тому метою даної статті є удосконалення методології роботи з інформацією в процесі прийняття управлінських рішень.

Результати. Інформація – це відомості про об'єкти і явища навколишнього середовища, їхні параметри, властивості й стани, що зменшують наявний ступінь невизначеності, відображені в будь-якому вигляді їхнього збереження, обробки й передачі.

Інформацією є нові відомості, прийняті, зрозумілі й оцінені кінцевим споживачем як корисні відомості, що розширюють запас знань кінцевого споживача про навколишній світ. Поряд з інформацією вживається поняття «дані».

Дані можуть розглядатися як означені чи записані спостереження, які з якихось причин не

використовуються, а тільки зберігаються. У разі коли з'являється можливість використовувати ці дані для зменшення невизначеності про що-небудь, дані перетворюються в інформацію. Тому інформацією є використовувані дані.

Щодо використання інформації в менеджменті існує таке визначення: інформація від об'єкта керування і навколишнього середовища надходить у керуючий орган. На основі її й виробляється керуючий вплив [1, с. 16 - 21].

Дафт Р.Л. характеризує дані як «сирі» факти і цифри, у яких нема нічого особливого і які самі по собі не можуть бути корисними для менеджерів. Для того, щоб одержати «часточки радіо», «сировину» необхідно обробити, отримати кінцевий інформаційний продукт, який має безпосереднє відношення до управлінської задачі. Проблема ефективної ідентифікації корисної інформації та забезпечення доступу до неї менеджерів та співробітників набуває все більшої гостроти. Інформація – це перетворені у певному контексті дані, які є змістовними і корисними для конкретних користувачів [2].

Уточнюючи вищенаведене Карлінський А.М. та Черніков Б.В. зазначають, що інформація – це упредметнена, відчужена від творця і усупільнена форма знання. З одного боку, інформація забезпечує перетворення знання на суспільне надбання. З іншого боку, інформація є моделлю, тобто спрощене і огрублене представлення знання. Таким чином, текст, закріплений на матеріальному носії, є інформаційною моделлю знання.

Інформація – це відчужене знання, записане в певному форматі на певній мові у вигляді знаків на матеріальний носій, доступне для відтворення без участі автора і передане в канали суспільної комунікації. При узагальненні даних про багато подій або описі певної події дані перетворюються на інформацію. Інформація може містити відомості про події, описи різних подій, об'єднаних за будь-якою ознакою, і так далі [3, с. 20].

Сьогодні інформація є товаром, який задовольняє потреби користувачів, і водночас вона є обмеженим економічним ресурсом. По відношенню до інших економічних ресурсів (землі, праці, капіталу), фахівці виділяють особливості – неспоживаність у процесі споживання, невизначеність корисності та відсутність залежності між обсягом знань і обсягом нового знання, складність виробництва та висока мобільність перетікання як у просторі, так і в часі з однієї науки в іншу без втрати актуальності [4].

До методів, які використовують для обробки та аналізу економічної інформації, відносять:

- евристичні – метод колективного блокноту, мозковий штурм, прийом синектики, кейс-метод;
- традиційні методи – метод порівняння, метод відносних і порівняльних величин, графічний метод, метод групування, спосіб детермінованих чинників, спосіб ланцюгових підстановок, спосіб абсолютних різниць;

- способи статистичного факторного аналізу – кореляційно-регресійний аналіз, дисперсійний аналіз, компонентний аналіз, багатовимірний факторний аналіз;

- способи оптимізації показників – економіко-математичні методи, програмування, теорія масового обслуговування, теорія ігор, дослідження операцій [5].

Слід зазначити, що вище наведено лише найбільш розповсюджені і загальні методи обробки і аналізу економічної інформації. В практиці управління використовується багато галузевих, спеціальних методів.

У цьому ж сенсі, але з іншої економічної проблематики Крушельницька О.В. [6] також відмічає, що існує ще одна дуже важлива вимога до методу пізнання – відповідність метода об'єктові дослідження і рівню пізнання. Так, при розміщенні продуктивних сил нерідко метод енерговиробничих циклів використовується для вивчення господарства великих міст чи економічних вузлів, що є неправильним, тому що він призначений для вивчення компонентної структури лише територіально-виробничих комплексів великих економічних районів.

Важливим положенням у методології є те, що кожен метод дослідження сам має бути теоретично обґрунтованим. Також будь-яка категорія науки, її положення, закони набувають методологічного значення і навіть виконують функцію методу, коли у процесі пізнання стають спрямованими засобами дослідження конкретних об'єктів. Наприклад, при обґрунтуванні мережі економічних районів України треба активно використовувати теорію цього виду регіоналізації, її принципи, поняття і положення [6, с. 79 - 80].

В управлінні інформація розглядається як предмет праці (первинно необроблені дані), засіб (сукупність знань методів і прийомів обробки та переробки інформації) і результат управлінської праці (інформація, яка є корисною для використання).

Із логіки розгляду інформації таким чином витікає деяка одноетапність обробки інформації, а також те, що некорисна для використання інформація переробляється в корисну для використання. Схематично це зображено на рис. 1. На нашу думку, це дуже спрощений погляд на перетворення, обробку інформації та можливості використання сучасної наукової методології у роботі з інформацією.

У чималих випадках в дійсності практики управління відбувається багатоетапний процес перетворення однієї корисної інформації і даних в іншу корисну інформацію з використанням відповідної для кожного етапу методології. На кожному наступному етапі обробки і переробки інформації до основної інформації додається нова інформація і дані, та використовується своя методологія. Узагальнена схема

обробки даних та інформації у соціально-економічних системах представлена рис. 2.

Рис. 1. Загальна схема обробки інформації

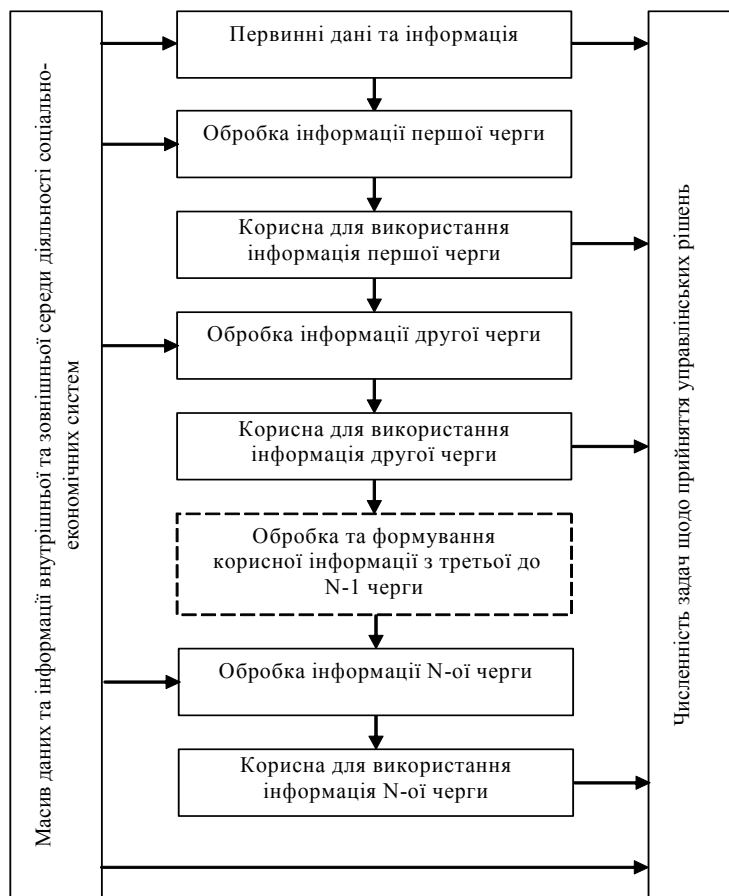

Рис. 2. Узагальнена схема обробки та формування інформації у соціально-економічних системах

Якщо у якості приклада роботи з інформацією розглядати процес розробки поточного плану державного вуглевидобувного підприємства, то чергові етапи обробки даних та первинної інформації, а також отримання корисної інформації будуть такими:

- всебічний аналіз роботи шахти за минулий рік, оцінка технологічних рішень з підготовки нових виймальних полів та ефективності механізації процесів видобутку, що застосовуються на шахті;
- формування основної мети діяльності шахти та її дільниць, спираючись на результати аналізу роботи шахти за минулий рік, Програму розвитку вугільної промисловості України тощо;
- визначення виробничої потужності шахти та її дільниць, виходячи з продуктивності машин та обладнання, пропускної спроможності ланцюжків технологічного процесу видобутку вугілля;
- планування обсягів видобутку вугілля й робіт в межах виробничої потужності, розподіл запланованих обсягів робіт між дільницями шахти;
- планування товарної й реалізованої продукції;
- планування якості вугілля;
- планування готової продукції в енергетичному вимірюванні;
- планування інноваційного потенціалу;
- планування матеріально-технічного забезпечення;

- планування персоналу та оплати праці;
- планування собівартості продукції;
- фінансове планування;
- оцінка економічної ефективності інвестицій в інновації

Розробка кожного розділу поточного плану вуглевидобувного підприємства представляє собою процес обробки даних та перетворення однієї корисної інформації в іншу корисну інформацію у логічному порядку аналогічно до схеми рис. 2. Одночасно розробка кожного розділу поточного плану виступає і як процес прийняття управлінських рішень. Тобто усі з розроблених розділів поточного плану підприємства, з одного боку, виступають як корисна інформація для розробки інших розділів плану, а з іншого - як рішення, яке приймається для виконання.

Кожний черговий етап обробки даних та інформації за умов використання загальної методології має свої особливості, як галузеві так і методологічні при розробці певного розділу поточного плану.

Наприклад, в аналізі факторів зміни обсягів видобутку вугілля враховується вплив зміни продуктивності пластів, довжини лав, швидкості просування вибоїв. Перелічені фактори не враховуються в переробній та інших галузях національної економіки. При розробці інших розділів поточного плану вони використовуються лише опосередковано. Таким чином, на цьому етапі обробки інформації і прийняття управлінського рішення певною мірою використовується своя специфічна методологія.

Ще не менш виразні приклади пов'язані з плануванням якості вугільної продукції та плануванням готової продукції в енергетичному вимірюванні. Методичні підходи, які використовуються при розробці цих розділів поточного плану діяльності вуглевидобувного підприємства є суцільно галузевими та вузько спеціальними.

Аналогічна ситуація спостерігається і на етапах обробки інформації для розробки інших розділів поточного плану діяльності вуглевидобувного підприємства.

Слід зазначити, що в сучасній економіці у значній частині випадків процес прийняття управлінського рішення за своєю сутністю наближається до вирішення наукового завдання. Тому наукову методологію пізнання слід визнавати і використовувати як методологію прийняття управлінських рішень.

Методологія науки у традиційному розумінні є вченням про методи та процедури наукової діяльності. Узагальнена сукупність методів, які використовуються у дослідженнях, представлена на рис. 3 [6].

Однак, наведена класифікація не відображає і не враховує важливої групи методів і процедур розробки управлінських рішень, а саме наукових, галузевих підходів, принципів, засобів, прийомів, критеріїв, алгоритмів, моделей тощо. Значущість цієї групи методів і процедур у процесі прийняття управлінських рішень не менша за ті методи, які представлено на рис. 3.

Таку групу методів можна визначити як методологічний інструментарій. Доповнена класифікація методів дослідження представлена на рис. 4.

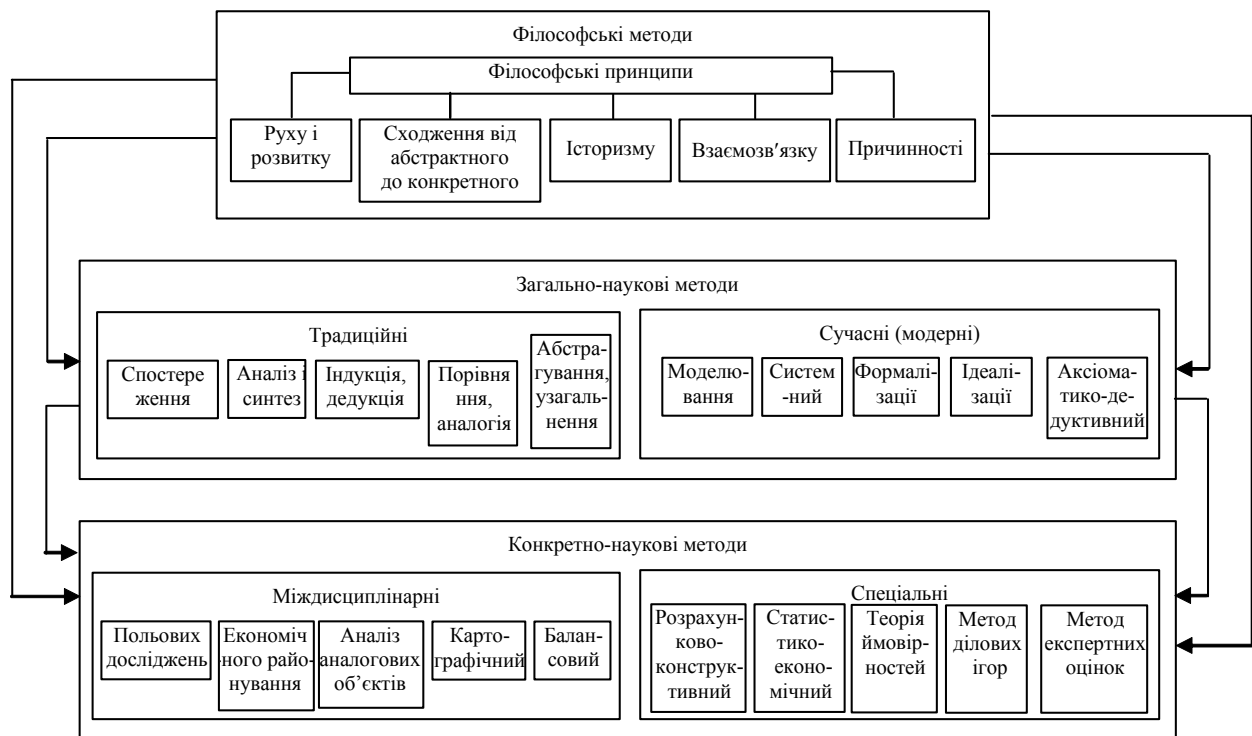

Рис. 3. Класифікація методів досліджень (за ідеєю О. Шаблія) [6]

Рис. 4. Доповнена класифікація методів наукових досліджень та розробки управлінських рішень

Висновки. Удосконалення методологічного інструментарію сьогодні являє основний напрямок розвитку методології наукових досліджень розробки управлінських рішень. За складних умов внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування підприємств методологічний інструментарій має стати важливою необхідною передумовою прийняття ефективних тактичних та стратегічних рішень в операційній, інвестиційній та фінансовій діяльності.

Література

1. Інформаційні системи в менеджменті: Навч. посібник / Глівенко С.В., Ляпін С.В., Павленко О.О. та ін. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 407 с.
2. Дафт Р.Л. Менеджмент. – СПб.: Изд-во «Питер», 2000. – 832 с.: ил. – (Серия «Теория и практика менеджмента»).
3. Карминский А.М., Черников Б.В. Информационные системы в экономике: В 2-х ч. Ч.1. Методология создания: Учеб. пособие. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 336 с.: ил.
4. Бандурин А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cfin.ru/bandurin/article/sbrn02/08.shtml>.
5. Методы обработки и анализа экономической информации : матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://ru.wikipedia.org/wiki/методы обработки и анализа экономической информации](http://ru.wikipedia.org/wiki/методы_обработки_и_анализа_экономической_информации).
6. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2009. – 206 с.

Надійшла 29.03.2010